

Шендрик В. В.

доктор юридичних наук, професор,
Харківський національний університет внутрішніх справ, Україна;
e-mail: shendrikvlad@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-8967-7223

Білоус Т. Л.

кандидат педагогічних наук,
Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ, Україна;
e-mail: biloustetyana1966@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-1977-8758

Ватрас В. А.

кандидат юридичних наук, доцент,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна;
e-mail: vatrasv@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-6822-7442

Кривенко О. І.

кандидат юридичних наук,
Харківський національний медичний університет, Україна;
e-mail: krivenkoalex19732004@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-7115-4715

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Зазначено, що для України проблема протидії корупції сьогодні постає все жорсткіше та гостріше, оскільки відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з другої сторони, наша держава зобов'язалась її побороти.

Зроблено висновок, що одним із основних напрямів у сфері запобігання корупції є виявлення корупційних ризиків. Корупційні ризики постійно досліджують науковці та громадські організації в різних сферах, у тому числі й у банківській.

Досліджено наявні підходи до визначення поняття «корупційний ризик» і аргументовано, що більшість досліджень учених присвячені розглядові перш за все сутності економічного ризику, визначенню факторів і причин його виникнення, характеристиці методів оцінки ступеня ризику, а не самому корупційному ризику.

Зауважено, що сьогодні банківський сектор України перебуває у складному становищі, що зумовлено нестабільною економічною та політичною ситуацією, воєнними діями на території України, значним рівнем інфляції та девальвацією національної валюти. Наслідками програми оздоровлення банківської системи Національного банку України стало суттєве зменшення кількості банків і переважання частки державних банків у активах банківської системи.

На підставі аналізу Антикорупційної програми Національного банку України на 2018—2019 роки, затвердженої Рішенням Правління Національного банку та погодженої з Національним агентством з питань запобігання корупції, визначено можливі корупційні ризики в банківській діяльності та класифіковано їх на внутрішні (організаційно-управлінські, фінансово-господарські, кадрові, юридичні процедури діяльності банку) і зовнішні (діяльність ділових партнерів, у тому числі й органів державної влади, органів місцевого самоврядування, з якими банк перебуває у ділових стосунках).

Зазначено недоліки в Антикорупційній програмі Акціонерного товариства «Альфа-Банк» Версія 3.00, затвердженої рішенням Наглядової ради № 18 від 29.03.2019, та запропоновано внесення змін до неї з урахуванням змін в антикорупційному законодавстві.

Перспективними напрямками досліджень корупційних ризиків у банківській діяльності визначено питання механізмів оцінки корупційних ризиків у банківській діяльності, а також діяльність Уповноваженої особи з питань протидії корупції в банку.

Ключові слова: корупція, банк, корупційні ризики, законодавство, антикорупційна програма.

Формул: 0; рис.: 0; табл.: 0; бібл.: 20.

Shendryk V. V.
Doctor of Law, Professor,
Kharkiv National University of Internal Affairs, Ukraine;
e-mail: shendrikvlad@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-8967-7223

Bilous T. L.
Ph. D. in Pedagogy,
Sumy Branch of Kharkiv National University of Internal Affairs, Ukraine;
e-mail: biloustetyana1966@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-1977-8758

Vatras V. A.
Ph. D. in Law, Associate Professor
Khmelnytsky University of Management and Law, Ukraine,
e-mail: vatrasv@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-6822-7442

Kryvenko O. I.
Ph. D. in Law,
Kharkiv National Medical University, Ukraine;
e-mail: krivenkoalex19732004@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-7115-4715

CORRUPTION RISKS WITHIN BANKING OPERATIONS

Abstract. It has been noted that the problem of combating corruption for Ukraine is becoming more and more aggravated and relevant today, because our country has the duty to overcome it in accordance with the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand.

It has been concluded that determining corruption risks is one of the main areas in the field of corruption prevention. Corruption risks are constantly investigated by academics and NGOs in various fields, including banking.

Existing approaches to the definition of the concept of «corruption risk» have been studied and reasoned.

It has been noted that nowadays the banking sector of Ukraine is in a difficult situation due to the unstable economic and political situation, hostilities on the territory of Ukraine, a significant level of inflation and the devaluation of the national currency. As a result of the banking system rehabilitation program implemented by the National Bank of Ukraine, the number of banks significantly decreased and the state-owned banks' share in the banking system assets exceeded.

Based on the analysis of the Anti-Corruption Program of the National Bank of Ukraine for 2018—2019, approved by the Decision of the Board of the National Bank and agreed with the National Agency for the Prevention of Corruption, the authors have defined possible corruption risks within banking operations; and they have been classified into internal (organizational and managerial, financial and economic, personnel, legal procedures for the activities of the bank) and external (activities of business partners, including state authorities, local self-government agencies, with which the bank has business relations).

The authors have demonstrated the shortcomings in the Anti-Corruption Program of the joint-stock company «ALFA-BANK», Version 3.00, approved by the decision of the Supervisory Board No. 18 dated from March 29, 2019; and have offered to amend it taking into account amendments in anti-corruption legislation.

The issues of assessment mechanisms of corruption risks within banking operations, as well as the activities of the Commissioner for Combating Corruption in the Bank have been determined as perspective areas of research on corruption risks within banking operations.

Keywords: corruption, bank, corruption risks, legislation, anti-corruption program.

JEL Classification G21, K1

Formulas: 0; fig.: 0; tabl.: 0; bibl.: 20.

Шендрик В. В.

доктор юридических наук, профессор,
Харьковский национальный университет внутренних дел, Украина;
e-mail: shendriklad@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-8967-7223

Билоус Т. Л.

кандидат педагогических наук,
Сумской филиал Харьковского национального университета внутренних дел, Украина;
e-mail: biloustetyana1966@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-1977-8758

Ватрас В. А.

кандидат юридических наук, доцент,
Хмельницкий университет менеджмента и права, Украина;
e-mail: vatrasv@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-6822-7442

Кривенко А. И.

кандидат юридических наук,
Харьковский национальный медицинский университет, Украина;
e-mail: krivenkoalex19732004@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-7115-4715

КОРУПЦИОННЫЕ РИСКИ В БАНКОВСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация. Исследованы существующие подходы к определению понятия «коррупционный риск» и аргументировано, что большинство исследований ученых посвящены рассмотрению прежде всего сущности экономического риска, определению факторов и причин его возникновения, характеристике методов оценки степени риска, а не самому коррупционному риску.

На основании анализа Антикоррупционной программы Национального банка Украины на 2018—2019 годы, утвержденной Решением Правления Национального банка и согласованной с Национальным агентством по вопросам предотвращения коррупции, определены возможные коррупционные риски в банковской деятельности и классифицированы на внутренние (организационно-управленческие, финансово-хозяйственные, кадровые, юридические процедуры деятельности банка) и внешние (деятельность деловых партнеров, в том числе и органов государственной власти, органов местного самоуправления, с которыми банк находится в деловых отношениях).

Указаны недостатки в Антикоррупционной программе акционерного общества «Альфа-Банк» Версия 3.00, утвержденной решением Наблюдательного совета № 18 от 29.03.2019, и предложено внесение изменений в нее с учетом изменений в антикоррупционном законодательстве.

Перспективными направлениями исследований коррупционных рисков в банковской деятельности определены вопросы механизмов оценки коррупционных рисков в банковской деятельности, а также деятельность Уполномоченного лица по вопросам противодействия коррупции в банке.

Ключевые слова: коррупция, банк, коррупционные риски, законодательство, антикоррупционная программа.

Формул: 0; рис.: 0; табл.: 0; библи.: 20.

Вступ. Проблеми, пов'язані з таким небезпечним суспільним явищем як корупція, належать до тих, що мають масштабний глобалістичний характер і, на превеликий жаль, на сучасному етапі розвитку суспільства набувають досить широкого розповсюдження. Цим ганебним явищем вражені тією чи іншою мірою всі країни. Не виключенням є й Україна. Проте для нашої держави ця проблема сьогодні постає все жорсткіше та гостріше, оскільки відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з другої сторони, наша держава зобов'язалась побороти корупцію.

Дані Міжнародної неурядової організації з боротьби з корупцією Transparency International свідчать про те, що лише протягом останніх років наша держава в міжнародному рейтингу посідала 2018 року 120-те місце із 180 держав, 2017-го — 130-те місце із 180, 2016-го — 130-те місце із 168, 2015-го — 130-те місце із 168, 2014 року — 142-ге місце із 175.

Аналіз показників 2018 року дозволяє стверджувати, що Україна увійшла до країн, які бажають боротися із корупцією і проблема протидії їй посіла центральне місце. Це пов'язано з тим, що в умовах сьогодення корупція загрожує правопорядку, демократії та правам людини, руйнує державне управління, чесність та соціальну справедливість, перешкоджає конкуренції та економічному розвитку, загрожує стабільності демократичних інститутів і моральним засадам суспільства [1, с. 14.].

Одним із основних напрямів у сфері запобігання корупції є виявлення корупційних ризиків. Аналіз публікацій таких авторів, як Т. Болгар, І. Белоусова, К. Гончарова, С. Дмитров, М. Зубок, О. Кириченко, О. Мельник, В. Мирошніченко, І. Шульга, О. Пластун, показав, що незважаючи на численні наукові дослідження окремих аспектів корупційних ризиків у банківській діяльності, в той же час залишаються недостатньо дослідженими питання поняття корупційних ризиків, а також виявлення корупційних ризиків у діяльності окремих банків України, що й буде **метою нашої статті**.

Результати дослідження. Корупція має руйнівний правовий, фінансовий і репутаційний ефект. Підтвердженням цьому є випадки, які мали місце в різних країнах світу. Наприклад, 2008 року найбільша машинобудівна компанія Siemens в результаті судового розгляду найрезонанснішого випадку корупції в історії заплатила штраф у розмірі 814 млн дол. в Німеччині і ще 800 млн дол. у кримінальних та цивільних санкцій США за недостовірний бухгалтерський облік суми в розмірі 1,36 млрд дол., витраченої на давання хабарів за кордоном. Ця подія суттєво підірвала репутацію Німеччини та вплинула на стан національної економіки. Загальна сума збитку, які заподіяли протиправні дії винних осіб, становили 420 млн євро. Результатом завдання такої суттєвої шкоди економіці країни стало звільнення 230 менеджерів. Аби відновити свою репутацію, компанії знадобилися роки зусиль належного забезпечення дотримання законів про боротьбу з корупцією і надання всебічної підтримки глобальним ініціативам щодо протидії корупції [2, с. 238].

Корупція у банківській діяльності не має такого широкого розголосу та не завжди стає відома пересічним громадянам. Лише в деяких випадках, із засобів масової інформації стає відомо, що працівник банку вчинив корупційне правопорушення, а самі банки, як юридичні особи приватного права, ці факти не розголошують побоюючись розголосу та втрати клієнтів. Наприклад, у грудні 2018 року працівниками Національної поліції України був затриманий працівник одного із банків м. Києва за вимагання 1 млн грн під час реалізації банківського майна. Працівнику банку інкримінували вчинення кримінального злочину, передбаченого ч. 4 статті 368-3 «Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми» КК України. Подібний випадок мав місце у серпні 2019 року в м. Одесі, коли менеджера одного із відділень ПриватБанку було затримано працівниками Служби безпеки України за вимагання грошей від боржників за списання кредиторської заборгованості. За ці «послуги» злочинець хотів отримати 50% від розміру позики. Його дії кваліфіковано за статтею 368 КК України.

У більшості зарубіжних країн активи банківського сектору можна порівняти з його внутрішнім валовим продуктом, при цьому вони у кілька разів перевищують величину державного бюджету. Банки формують свої активи (більшу частину) за рахунок кредитів, а кредити — це гроші, які створюються банкірами «з повітря». Тільки ось вимоги за такими кредитами припускають погашення боргів реальними ресурсами.

Що ж стосується України, то, наприклад, за 2017 рік податковий борг банків, які перебували у процесі ліквідації, зріс до 5,069 млрд грн, при цьому такі банки не вели діяльності для отримання прибутку. Такі банки взагалі не платять податків та зборів. Але вони продовжують декларувати прибуток, хоча діяльності, яка направлена на отримання прибутку, не ведуть, і, відповідно, податок на цей прибуток ніколи не буде виплачений.

Унаслідок цього сума задекларованого податку на прибуток з усіх фінансових установ, які перебувають на обліку Офісу платників податків, становить 1,98 млрд грн, з яких 80% — 1,56 млрд грн — це задекларовані зобов'язання банків, які перебувають під керівництвом Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Виходячи із викладеного, вважаємо, що зародженню корупції у банківській системі сприяє такий її головний інструмент, як гроші. Тому на сьогодні у нашій державі одним із пріоритетних напрямів у сфері запобігання корупції є своєчасне виявлення корупційних ризиків, які виникають у всіх сферах діяльності, у тому числі й у банківській, а також усунення умов та причин цих ризиків.

Аналіз літературних джерел дозволяє нам констатувати, що, на превеликий жаль, серед дослідників проблеми корупційних ризиків як у діяльності службових осіб, у тому числі банківської діяльності, не існує єдиного підходу щодо тлумачення поняття «корупційний ризик».

Так, зокрема, досліджуючи корупцію та ризики в діяльності як державних органів, так і певних суб'єктів господарювання, Т. Авенон [3], С. Алатасом [4], Ж. Картьє-Брессоном [5], Ф. Найтом [6], Г. Холтоном [7], зазначали негативний вплив держави на розвиток корупції, а також виділяли для оцінювання корупції мікро- та макrorівні економіки.

К. Бугайчука вважає, що корупційний ризик — це відповідний факт (дія, стан), який створює умови для вчинення корупційних правопорушень особами, уповноваженими на виконання функцій держави та місцевого самоврядування [8]. К. Заїка під корупційним ризиком розуміє систему явищ і обставин, які виникають у процесі діяльності суб'єктів публічної адміністрації та створюють небезпеку вчинення корупційного або пов'язаного із корупцією правопорушення [9, с. 37].

В. Астанін розглядає корупційні ризики, як ймовірність виникнення корупційної поведінки, яка може бути викликана: недотриманням обов'язків, заборон і обмежень, встановлених для державних службовців у зв'язку із проходженням державної служби; реалізацією повноважень при здійсненні професійної діяльності державного службовця [10]. Г. Сатаров відзначає: «Ризик корупції — це шанс опинитися в корупційній ситуації, увійшовши в контакт з посадовими особами, що представляють нашу державу. Ризик корупції визначається корупційним ентузіазмом хабарників, що створюють дефіцит державних послуг та вибудовують бюрократичні бар'єри для примітивного вимагання хабарів» [11].

Висловлюється і така думка, сформована на підставі проведеного дослідження. Зокрема, в аналітичному звіті «Корупційні ризики надання адміністративних послуг та контрольно-наглядової діяльності в Україні», підготовленого Центром політико-правових реформ та Фондом «Демократичні ініціативи» за підтримки Ради Європи, його авторами під корупційними ризиками пропонується розуміти правові, організаційні та інші фактори та причини, які породжують, заохочують (стимулюють) корупцію у сферах надання адміністративних послуг та контрольно-наглядової діяльності держави [12].

У рекомендаціях Національного агентства з питань запобігання корупції, корупційний ризик — це ймовірність того, що відбудеться подія корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією, яка негативно вплине на досягнення органом влади визначених цілей та завдань [13].

Ю. Дмитрієв відзначає, що фахівці Кабінету Міністрів України визначають корупційні ризики як сукупність правових, організаційних та інших факторів і причин, які породжують, заохочують (стимулюють) осіб до скоєння корупційних правопорушень під час виконання ними функцій держави або місцевого самоврядування [14].

Проведений нами аналіз різних точок зору щодо тлумачення поняття «корупційних ризиків» дозволяє відзначити, що більшість досліджень учених присвячені розгляду перш за все сутності економічного ризику, визначенню факторів і причин його виникнення, характеристиці методів оцінки ступеня ризику, а не самому корупційному ризику. Тому в цьому дослідженні ми будемо виходити із визначення, запропонованого Національним

агентством з питань запобігання корупції.

Сьогодні банківський сектор України перебуває у складному становищі. Це обумовлено нестабільною економічною та політичною ситуацією, військовими діями на території України, значним рівнем інфляції та девальвацією національної валюти. Програма оздоровлення банківської системи Національного банку України привела до суттєвого зменшення кількості банків та до переважання частки державних банків у активах банківської системи. Так, зокрема, складні фінансово-економічні та соціальні умови значно ускладнили діяльність банків, через що їхня кількість, за даними Національного банку України (далі — НБУ), 2014 року скоротилася на 17 банків, а за 5 місяців 2015-го — ще на 18 [15]. У цілому станом на 22.04.2015 у переліку банків України, які перебувають знаходяться на ліквідації, було зареєстровано 41 банк [16].

Можна погодитися з тим, що передумовами появи корупційних ризиків в Україні завжди були: низька правова культура і свідомість населення, відсутність методики оцінки якості реагування на корупційні правопорушення, низький рівень якості життя суспільства, відсутність реальної відповідальності за правопорушення, колізії законодавчої техніки, постійне делегування повноважень у сфері протидії корупції від одного контролюючого органу до іншого, недостатність контролю та адміністративних процедур, протекціонізм щодо певних осіб, просування інтересів близьких осіб, слабкий фінансовий контроль за суб'єктами публічної адміністрації [9, с. 36].

Деякі дослідники проблеми корупції у банківській діяльності відзначають, що типовими корупційними операціями є:

- кредитна корупція — «купівля» позитивного рішення ЦБ з видачі кредиту КБ;
- резервна корупція — розміщення золотовалютних резервів на вигідних умовах;
- інформаційна корупція — продаж інсайдерської інформації;
- наглядова корупція — хабар-плата за «позитивне» рішення ЦБ щодо КБ;
- розкрадання активів банку — виведення власниками та / або вищими менеджерами банку активів з банку із застосуванням різноманітних схем і «приватизацією» виведених коштів на свою користь;
- операційна корупція — угода між співробітником банку і клієнтом при наданні банківських послуг на вигідних умовах;
- службова корупція — отримання цінної інформації і реалізація її на бік;
- «відмивання» — легалізація (відмивання) грошових коштів, отриманих злочинним шляхом, «ця послуга» грошей — отримання готівки з порушенням законодавства;
- правова корупція — виправдовувальні рішення, припинення судових справ;
- інвестиційна корупція — отримання інсайдерської інформації про компанії — емітенти цінних паперів — спекулятивні операції на фондовому ринку; придбання вигідних умов купівлі-продажу активів;
- політичний лобізм — ухвалення необхідних законів, зміцнення банківського сектору в органах законодавчої влади, контроль над політичними партіями;
- бюджетний лобізм — «придбання» банком рішень уряду, які допомагають банку збільшувати свої прибутки за рахунок зростання попиту на свої послуги з боку держави [17].

Проте, оцінюючи свою діяльність та можливі ризики, Національний банк України до корупційних ризиків у банківській діяльності, відповідно до Антикорупційної програми Національного банку України на 2018—2019 роки, затвердженої Рішенням Правління Національного банку та погодженої з Національним агентством з питань запобігання корупції, відносить:

- наявність повноважень застосовувати професійне судження під час розгляду документів, що подаються для отримання дозволу, ліцензії, погодження, акредитації, реєстрації;
- складність процедур розгляду документів, що подаються для отримання дозволу, ліцензії, погодження, акредитації, реєстрації, часткове охоплення процедур розгляду документів внутрішніми регламентами;

- недостатня доступність інформації про проведення планових виїзних перевірок, програми цих перевірок для підконтрольних суб'єктів;
- недостатня нормативна врегульованість порядку здійснення безвиїзного банківського нагляду;
- недостатня регламентація дій працівників під час здійснення безвиїзного нагляду з питань фінансового моніторингу
- наявність повноважень застосовувати професійне судження під час здійснення наглядових заходів, можливість приховування недоліків і порушень, виявлених під час здійснення наглядових заходів;
- можливість застосування різних за своїми наслідками заходів впливу до банків за подібні порушення в діяльності, виявлені за результатами здійснення нагляду;
- наявність повноважень застосовувати професійне судження під час здійснення оцінки стійкості банку;
- наявність повноважень застосовувати професійне судження під час підготовки рішень щодо визначення осіб пов'язаними із банком особами, виявлення угод, укладених банком із пов'язаними з банком особами на умовах, що не є поточними ринковими умовами, недостатній рівень регламентації процесу підготовки таких рішень;
- наявність повноважень застосовувати професійне судження під час підготовки рішень, пов'язаних з наданням кредитів банкам та здійсненням контролю за виконанням зобов'язань за кредитними договорами;
- порушення визначених нормативно-правовими та розпорядчими актами процедур та критеріїв підготовки рішень за напрямками діяльності підрозділів Національного банку, приховування наявності приватного інтересу під час підготовки цих рішень;
- комунікаційні ризики під час здійснення контактів з представниками третіх сторін;
- недостатній рівень регламентації процесу відбору юридичних осіб, що мають намір стати дистриб'ютором Національного банку з продажу пам'ятних монет та сувенірної продукції, процесу визначення розмірів партій продукції, які надаються дистриб'юторам для продажу, можливість реалізації пам'ятних та інвестиційних монет, сувенірної та супутньої продукції за готівку;
- недостатня врегульованість процедур закупівель, на які не поширюється дія Закону України «Про публічні закупівлі» (закупівлі товарів і послуг, пов'язаних із розробленням дизайну, виготовленням захищеного паперу, банкнот, монет і державних нагород, їх зберіганням, транспортуванням та обліком);
- можливість встановлення дискримінаційних умов до потенційних постачальників товарів, робіт, послуг;
- недостатній рівень незалежного контролю за виконанням контрагентами договірних зобов'язань;
- недостатня врегульованість процесів підготовки рішень з управління діяльністю Корпоративного недержавного пенсійного фонду Національного банку, ведення претензійно-позовної роботи з боржниками;
- зниження рівня відповідальності осіб, які звільняються з Національного банку;
- недостатній рівень регламентації процесу розгляду повідомлень про порушення правил Кодексу етики працівника Національного банку;
- приховування окремими посадовими (службовими) особами Національного банку (кандидатами на ці посади) інформації про порушення обмежень, встановлених Законом України «Про запобігання корупції»;
- порушення встановлених процедур роботи з інформацією з обмеженим доступом, недоліки захисту такої інформації;
- відсутність практики залучення до проведення антикорупційної експертизи проектів регуляторних актів уповноваженого підрозділу з питань запобігання та виявлення корупції;
- недостатній рівень ефективності наявної системи отримання повідомлень від громадян про порушення працівниками Національного банку вимог антикорупційного законодавства [18].

Можливими наслідками у вищезазначених випадках є ризик притягнення посадових (службових) осіб до кримінальної, адміністративної чи дисциплінарної відповідальності; ризик втрати репутації Національним банком та його окремими посадовими особами; ризик судових процесів проти Національного банку; ризик втрати репутації серед сторін безпосередніх контактів; ризик значних фінансових втрат.

Виходячи із викладеного, можна зазначити, що у діяльності будь-якого банку корупційні ризики можна поділити на внутрішні і зовнішні. Відповідно до такої класифікації, внутрішні корупційні ризики ідентифікуються в організаційно-управлінські, фінансово-господарські, кадрові, юридичні процедури діяльності банку. Зовнішні корупційні ризики — це діяльність ділових партнерів, у тому числі й органів державної влади, органів місцевого самоврядування, з якими банку перебуває у ділових стосунках.

Аналіз деяких Антикорупційних програм банків, наприклад, Антикорупційна програма Акціонерного товариства «Альфа-Банк» Версія 3.00, затвердженої рішенням Наглядової ради № 18 від 29.03.2019, зазначено, що метою цієї Програми є надання рекомендацій щодо основних вимог у сфері протидії корупції для мінімізації корупційних ризиків [19]. У Програмі визначено декілька видів корупційних ризиків, зокрема, заборони видів діяльності (давати хабарі іншим особам у будь-якій формі, включаючи стимулювальні платежі та відкати; отримувати хабарі; давати подарунки та хабарі представникам влади у будь-якій формі, включаючи стимулювальні платежі та відкати; погрожувати іншим співробітникам, які відмовилися від надання хабара, або які заявили про порушення, зазначені в цій Програмі; і займатися будь-якою діяльністю, яка може призвести до порушення цієї Програми), а також обмежені види діяльності (подарунки та представницькі заходи, тісні політичні / урядові контакти) [19].

Можна відзначити, що зазначені у Антикорупційній програмі Акціонерного товариства «Альфа-банк» Версія 3.00, затвердженої рішенням Наглядової ради № 18 від 29.03.2019, поняття «хабар», словосполучення «давання хабара», «отримання хабара», не відповідають чинному антикорупційному законодавству та відповідно до статті 368 КК України слід застосовувати «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» або статті 369 КК України «Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі».

Проте в останні роки прозора структура власності банків суттєво зменшила корупційні ризики для банківського нагляду і потенційно сприятиме збільшенню кредитування підприємств, непов'язаних із власниками банків. Нещодавно ухвалений Верховною Радою Закон про кредитний реєстр дозволить НБУ контролювати видачу кредитів пов'язаним особам у режимі, близькому до реального часу [20, с. 69]. Також позитивним результатом у попередженні корупційних ризиків у банківській діяльності стало ухвалення вимоги щодо розкриття інформації про структури власності банків, було проведено, хоча й не без проблем, реструктуризацію банківського сектору тощо, зменшило корупційні ризики в банківській сфері. Це сприяє зведенню можливостей корупційних діянь, оскільки значна частина системи банківського нагляду або не дотримувалася відповідних регуляторних вимог, або функціонувала як складова сумнівних фінансових схем.

Але це не виключає того, що в Україні відсутня методика оцінки стану та моніторингу корупційних ризиків у банківському секторі. Це зумовлює необхідність розроблення методичних рекомендацій та здійснення постійного моніторингу рівня корупції у діяльності банків.

Висновки. Беручи до уваги вищевикладене, можна дійти таких висновків.

1. Сьогодні Україна намагається викоринити корупцію з усіх сфер діяльності. Проте неможливо контролювати корупцію, не знаючи та не розуміючи умов та обставин, в яких вона з'являється та розвивається. У всьому світі визнано, що раціональне планування заходів боротьби з корупцією завжди повинно включати визначення корупційних ризиків, їхній вплив та, на основі цього, необхідно здійснювати планування контрзаходів. Не є винятком і банківська діяльність.

2. Аналіз Антикорупційній програмі Акціонерного товариства «Альфа-Банк» Версія 3.00, затвердженої рішенням Наглядової ради № 18 від 29.03.2019, дає підстави стверджувати про формальний підхід до цього питання Наглядової ради банку. Це пов'язано з невідповідністю вживаної у Програмі термінології («хабар», «давання хабара», «отримання хабара») чинному антикорупційному законодавству та відповідним статтям Кримінального кодексу України.

3. Встановлено проблему відсутності методики оцінки стану та моніторингу корупційних ризиків у банківському секторі. Запропоновано розробку методичних рекомендацій для здійснення постійного моніторингу рівня корупції у діяльності банків.

Вважаємо за доцільне проводити подальше дослідження корупційних ризиків у банківській діяльності за напрямками аналізу механізмів оцінки корупційних ризиків у банківській діяльності, а також діяльності Уповноваженої особи з питань протидії корупції в банку.

Література

1. Савченко А. В. Корупційні злочини в Україні: проблеми кримінально-правового розуміння А. В. Савченко // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. — 2015. — № 3. — С. 14—24.
2. Пушак Я. Я. Корупційні ризики у діяльності суб'єктів господарювання: виявлення, оцінка, мінімізація / Я. Я. Пушак, Ж. Аль Жаммал // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. — 2018. — № 1. — С. 236—247.
3. Aven T. On Some Recent Definitions and Analysis Frameworks for Risk, Vulnerability, and Resilience / T. Aven // Risk Analysis. — 2010. — № 131 (4). — P. 515—522.
4. Alatas S. H. The Problem of Corruption / S. H. Alatas. — Singapore : Times Books International, 1986. — 153 p.
5. Cartier-Bresson J. Elements analyse pour une ecenomic de la corruption / J. Cartier-Bresson // Revue Tiers Monde. — 1993. — № 131. — P. 581—609.
6. Найт Ф. Понятие риска и неопределенности. Теория и история экономических и социальных институтов и систем / Ф. Найт // THESIS. — 1994. — Т. 1. — Вып. 5. — С. 12—28.
7. Holton G. A. Defining Risk. A paper exploring the foundations of risk / G. A. Holton // Financial Analysts Journal. — 2004. — № 60 (6). — P. 19—25.
8. Бугайчук К. Л. Корупційні ризики: поняття, класифікація, методологія оцінки, заходи усунення [Електронний ресурс] / К. Л. Бугайчук. — 2017. — 31 березня. — Режим доступу : http://www.univd.edu.ua/general/publishing/konf/31_03_2017/pdf/15.pdf.
9. Заїка К. Корупційні ризики: поняття та засоби їх мінімізації / К. Заїка // Актуальні проблеми правознавства. — 2018. — Вип. 2 (14). — С. 35—38.
10. Астанин В. В. Антикоррупционная политика России: криминологические аспекты: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук / В. В. Астанин. — Москва, 2009. — 37 с.
11. Сатаров Г. Диагностика российской коррупции: социологический анализ / Г. Сатаров. — Москва : Фонд ИНДЕМ, 2008. — 280 с.
12. Корупційні ризики надання адміністративних послуг та контрольно-наглядової діяльності в Україні : аналітичний звіт [Електронний ресурс] / Центр політико-правових реформ та Фонд «Демократичні ініціативи». — Київ, 2009. — Режим доступу : https://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/corruption/Technical%20Papers/UPAC/System%20Studies/344-UPAC_Corruption_Admin-ControlSup_uk.pdf.
13. Про затвердження Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади : Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції № 126 від 02.12.2016 [Електронний ресурс] // Законодавство України / Верховна Рада України. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z171816>. (дата звернення 01.09.2019).
14. Дмитрієв Ю. В. Корупційні ризики у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави [Електронний ресурс] / Ю. В. Дмитрієв // Право знати все про податки і збори. — 2015. — № 14 (14). — Режим доступу : <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/8207?issue=209>.
15. Оцінка економічного стану України за квітень 2015 року [Електронний ресурс] / Національний банк України. — Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=17600970>.
16. Закиева Э. Ш. Коррупция в банковской системе [Электронный ресурс] / Э. Ш. Закиева // NOVAINFO. Экономические науки. — 2019. — 16 сентября. — Режим доступа : <https://novainfo.ru/article/13043>.
17. Про регулювання грошово-кредитного ринку [Електронний ресурс] / Національний банк України. — 2015. — 3 березня. — Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=15111488&cat_id=8092.
18. Антикорупційна програма Національного банку України на 2018—2019 роки : Рішення Правління Національного банку України № 606-рш від 11 вересня 2018 року [Електронний ресурс] / Національний банк України. — Режим доступу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=76757936>.
19. Антикорупційна програма Акціонерного товариства «Альфа-Банк» Версія 3.00 : Рішення Наглядової ради: № 18 від 29.03.2019 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://alfabank.ua/upload/antikorrupsionnaya.pdf>.
20. Україна проти корупції: Економічний фронт. Економічна оцінка антикорупційних заходів у 2014—2018 рр. [Електронний ресурс]. — 2018. — 85 с. — Режим доступу : http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/IER/2018/Anticorruption_%20Report_Ukr_.pdf.

Стаття рекомендована до друку 23.10.2019

© Шендрик В. В., Білоус Т. Л.,
Ватрас В. А., Кривенко О. І.

References

1. Savchenko, A. V. (2015) Koruptsiini zlochyny v Ukraini: problem kryminalno-pravovoho rozuminnia [Corruption crimes in Ukraine: problems of criminal and legal understanding]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav — Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*, 3, 14—24 [in Ukrainian].
2. Pushak, Ya. Ya., & Zhammal, Zh. Al. (2018). Koruptsiini ryzyky u diialnosti subiektiv hospodariuvannia: vyvachennia, otsinka, minimizatsiia [Corruption risks in activities of subjects of business: definition, evaluation, minimization] *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav — Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs*, 1, 236—247 [in Ukrainian].
3. Aven, T. (2011). On Some Recent Definitions and Analysis Frameworks for Risk, Vulnerability, and Resilience. *Risk Analysis*, 31 (4), 515—522.
4. Alatas, S. H. (1986). The Problem of Corruption. Singapore: Times Books International.
5. Cartier-Bresson, J. (1993). Elements analyse pour une economie de la corruption. *Revue Tiers Monde*, 131, 581—609.
6. Nait, F. (1994). Poniatie riska i neopredelennosti. Teoriya i istoriya ekonomicheskikh i social'nykh institutov i sistem [The notion of the risk and uncertainties. Theory and history of economical and social institutions and systems]. *THESIS*, 1 (5), 12—28 [in Russian].
7. Holton, G. A. (2004). Defining Risk. A paper exploring the foundations of risk. *Financial Analysts Journal*, 60 (6), 19—25.
8. Buhaichuk, K. L. (2017, March 31). Koruptsiini ryzyky: poniattia, klasyfikatsiia, metodolohiia otsinky, zakhody usunennia [Corruption risks: concept, classification, methodology of assessment, measures for elimination]. *www.univd.edu.ua*. Retrieved from http://www.univd.edu.ua/general/publishing/konf/31_03_2017/pdf/15.pdf [in Ukrainian].
9. Zaika, K. (2018). Koruptsiini ryzyky: poniattia ta zasoby ikh minimizatsii [Corruption risks: concept and methods for their minimization]. *Aktualni problemy pravoznavstva — Actual problems of jurisprudence*, 2 (14), 35—38 [in Ukrainian].
10. Astanin, V. V. (2009). Antikorupcionnaia politika Rossii: kriminologicheskie aspekty [Anti-corruption policy of Russia: criminological aspects]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Moscow [in Russian].
11. Satarov, G. (2008). *Diagnostika rossijskoj korupcii: sociologicheskij analiz [Diagnostics of Russian corruption: sociological analysis]*. Moscow: Fond INDEM [in Russian].
12. Tsentralna polityko-pravovyi reform ta Fond «Demokratychni initsiatyvy». (2009). *Koruptsiini ryzyky nadання administratyvnykh posluh ta kontrolno-nahliadovoi diialnosti v Ukraini. Analitichnyi zvit [Corruption Risks of Administrative Services and Oversight Activities in Ukraine. Analytical Report]*. Kyiv. Retrieved from https://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/corruption/Technical%20Papers/UPAC/System%20Studies/344-UPAC_Corruption_Admin-ControlSup_uk.pdf [in Ukrainian].
13. Verkhovna Rada Ukrainy. (2016). Pro zatverdzhennia Metodolohii otsynivannia koruptsiinykh ryzykiv u diialnosti orhaniv vlady: Rishennia Natsionalnoho ahentstva z pytan zapobihannia koruptsii № 126 vid 02.12.2016 [On approval of the Corruption Risk Assessment Methodology in the Activity of Authorities: Decision of the National Anti-Corruption Agency № 126 of 02.12.2016]. *Zakonodavstvo Ukrainy — The legislation of Ukraine*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z171816> [in Ukrainian].
14. Dmytriiev, Yu. V. (2015). Koruptsiini ryzyky u diialnosti osib, upovnovazhenykh na vykonannia funktsii derzhavy [Corruption Risks in the Activities of Persons Authorized to Perform State Functions]. *Pravo znaty vse pro podatky i zbory — The right to know everything about taxes and fees*, 14. Retrieved from <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/8207?issue=209> [in Ukrainian].
15. Natsionalnyi bank Ukrainy. (2015). *Otsinka ekonomichnoho stanu Ukrainy za kviten 2015 roku [Estimation of the Economic Situation of Ukraine for April 2015]*. Retrieved from <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=17600970> [in Ukrainian].
16. Zakieva, E. Sh. (2019, September 16). Korruptsiia v bankovskoi sistemi [Corruption in the banking system]. *NOVAINFO. Ekonomicheskie nauki — NOVAINFO. Economic sciences*. Retrieved from <https://novainfo.ru/article/13043> [in Russian].
17. Natsionalnyi bank Ukrainy. (2015, March 3). *Pro rehulivannia hroshovo-kredytnoho rynku [On the regulation of the monetary market]*. Retrieved from http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=15111488&cat_id=8092 [in Ukrainian].
18. Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy. (2018). *Antykoruptsiina prohrama Natsionalnoho banku Ukrainy na 2018—2019 roky: Rishennia № 606-rsh vid 11 veresnia 2018 roku [National Bank of Ukraine Anti-Corruption Program for 2018 — 2019: Decision № 606-rsh dated September 11, 2018]*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=76757936> [in Ukrainian].
19. *Antykoruptsiina prohrama Aktsionernoho tovarystva «Alfa-Bank» Versiia 3.00: Rishennia Nahliadovoi rady № 18 vid 29.03.2019 [Alfa-Bank Joint-Stock Company Anti-Corruption Program Version 3.00: Decision of the Supervisory Board № 18 dated 29.03.2019]* (2019). Retrieved from <https://alfabank.ua/upload/antikorrupsionnaya.pdf> [in Ukrainian].
20. Ukraina proty koruptsii: Ekonomichnyi front. Ekonomichna otsinka antykoruptsiinykh zakhodiv u 2014—2018 rr. [Ukraine Against Corruption: The Economic Front. Economic evaluation of anti-corruption measures in 2014—2018]. (2018). Dnipro. *www.ier.com.ua*. Retrieved from http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/IER/2018/Anticorruption_%20Report_Ukr.pdf [in Ukrainian].

Стаття рекомендована до друку 23.10.2019

© Shendryk V. V., Bilous T. L.,
Vatras V. A., Krynenko O. I.